

Bireysel Sosyal Sorumluluk Ölçeğinin (BSS) Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Yrd. Doç. Dr. Levent ERASLAN*

Öz

Amaç: Bu çalışmanın temel amacı, bireysel sosyal sorumluluk (BSS) ölçeği geliştirmektir. Bu çalışmada bireysel sosyal sorumluluk kavramı açıklanmaya çalışılmış ve bu alanda yapılacak çalışmalarda kullanılması beklenen bireysel sosyal sorumluluk ölçeği geliştirilmiştir.

Yöntem: Araştırmancın çalışma grubunu, 187'si kız, 75'i erkek olmak üzere 262 kişi oluşturmaktadır. Ölçek maddeleri, literatür taramasından ve farklı araştırmalarda kullanılan bazı ölçme araçlarından yararlanarak oluşturulmuştur.

Sonuç: Ölçeğe ilişkin gerçekleştirilen geçerlik çalışması doğrultusunda veriler üzerinde KMO ve Bartlett testi değerleri hesaplanmıştır. Analiz sonuçlarına göre; ölçekte yer alan maddelerin madde-test korelasyonları büyük oranda 0,40 ve üzerindedir. Ölçeğe ilişkin KMO değeri, 797; Bartlett Testi değeri $p < 0,001$ olarak belirlenmiştir. Faktör analizi sonunda ölçekteki maddelerin tek faktör altında toplandığı saptanmıştır. Bu faktör toplam varyansın % 23,149'unu açıklamaktadır. Diğer taraftan, ölçeğin Cronbach alpha güvenirlilik katsayısı, 86 ve iki yarı güvenirliliği, 73 (birinci yarı) ve 77 (ikinci yarı) olarak belirlenmiştir. İki yarı form arasındaki korelasyon, 74 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca Spearman Brown güvenirlilik katsayısı, 85; Guttman iç tutarlık katsayısı, 85 çıkmıştır. Bu sonuçlara göre 28 maddeden oluşan bireysel sosyal sorumluluk ölçeğinin psikometrik özelliklerinin beklenen düzeyde olduğu ve yapılacak bireysel sosyal sorumluluk araştırmalarında ölçme aracı olarak kullanılabileceği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bireysel sosyal sorumluluk, sosyal sorumluluk, ölçek.

Abstract

Development of Individual Social Responsibility Scale (IRS): Validity and Reliability Study

Objective: The purpose of this study, is to develop individual social responsibility (BSS) scale. In this study the concept of individual social responsibility is tried to explain and an individual social responsibility scale which is expected to benefit from in the further studies in this area is developed.

Method: The study group consists of 262 people including 187 female, 75 male Items of the scale are formed through the literature and similar instruments on this subject.

Conclusion: Validity is analyzed through KMO and Bartlett test values and through the reliability search the inner consistency is tested. According to the analyze results the KMO value is .797 and Bartlett test is significance. The items are incorporated in one factor. % 23,149 of total variance is explained in this factor. The Cronbach's Alpha reliability coefficient of the scale is .86; split half reliability coefficients are respectively .73 and .77. The correlation between half forms is .74. Spearman Brown reliability coefficient of the scale is .85 and Guttman internal consistency calculated .85. According to these results, the individual social responsibility scale consisting of 28 items has psychometric properties in the expected level and it can be used in further individual social responsibility researches.

Key Words: Individual social responsibility, social responsibility, scale.

(*) Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü.

1. Giriş

Birey çevresinden etkilendiği gibi çevresini de etkileme özelliği gösterebilen bir varlıktır. Bu özelliği ile birey, diğer canlılardan ayrılır ve toplum adı verilen birliktelikte yaşar. Fichter (2004)'e göre "sosyal gereksinimlerini karşılamak için etkileşen ve ortak bir sosyal kültürü paylaşan çok sayıda insanın oluşturduğu bir birliktelik" olan toplumsal yaşamda bireyler ve toplum birbirini besler ve olumlu-olumsuz yönlerinden etkilenir. Bu etkilenme hali; toplumun bireyden beklentilerini "toplumsallaşma" olarak, bireyin toplumdan beklentilerini ise "bireysel istek ve beklentiler" olarak ortaya çıkarmaktadır. Bu etkileşim ve iletişim aynı zamanda birey ve toplumun varlığı için son derece önemlidir. Bu etkileşimin zayıflığı, toplumsal uzaklık kavramı ile açıklanabilir. "Toplumsal uzaklık; bireyler arasında, bireyle gruplar arasında, bireyle gruplar ya da değişik toplumların bireyleri arasında var olan kopukluktur". Bu kopukluk daha sonrasında toplumsal yalnızlığa sebep olabilir. "Toplumsal yalnızlık; kentte kalabalık içinde yaşayan insanın kendisini yalnız olarak hissetmesi durumudur" (Coşkun, 2009).

Toplumla birey arasında yaşanan kopuklukların ve uzaklaşmaların hem bireyde hem de toplumsal yapıda oluşturacağı tahribat; toplumsal yakınlık kavramının güçlendirilmesi ile giderilebilir. Buna göre toplumsal yakınlık "bireyler arasında bireyle gruplar ya da değişik toplumların bireyleri arasında ilişkiler bakımından duygu, ilgi ve kültür yakınlığıdır" (Coşkun, 2009). Bu yakınlık aynı zamanda bireylerde toplumsal sorumluluğun gelişmesini sağlar. Toplumsal yalnızlık ve uzaklaşma yabancılaşmanın giderilmesi bireylerde sorumluluk duygusunun geliştirilmesi ile mümkün olabilir. Bu durum Doğan'ın da belirttiği gibi bizatihi sosyolojik bir süreçtir (2007);

"İnsanın edindiği ve ürettiği bilgi, ancak yaşam ve toplumsal çevre ile açıklanabilir. Bu şekilde insan toplumda yalnız olmadığını, eğer koşullarını dert ediyorsa kendisi gibi bir çok insanın benzer koşullarda olduğunu fark eder. Toplumsal çevrenin bir parçası olarak insan, yaşadığı çevrenin değerlerini, izlerini ve etkilerini taşır." Bu etkiler, bireyin toplumla ilgili, ilişkili ve hatta topluma karşı sorumlu olduğunun göstergesidir ki bu sürecin bir yönü bireysel sosyal sorumluluktur.

1.1. Bireysel Sosyal Sorumluluk

Sosyal sorumluluk, önceleri devletin temel görevleri arasında görülmekteyken daha sonra da gelişen iş piyasası ile birlikte işletmelerde kurumsal sosyal sorumluluk şeklinde ele alınmaya başlamıştır. Avrupa Topluluğu Komisyonu'nun (Commission of the European Communities) kurumsal sosyal sorumluluk tanımına göre; "İşletmelerin, gönüllülük esasına dayalı olarak sosyal çevresel meselelerini, örgütsel faaliyetleriyle ve sosyal paydaşlarıyla olan etkileşimleriyle bütünleştirebildiği bir kavramdır. Sosyal sorumluluk sahibi olmak sadece resmi beklentileri yerine getirmek değil, gönüllülüğten ileriye giderek, insan sermayesine, çevreye ve hissedarlarla ilişkilere daha çok yatırım yapmak" şeklindedir (Argüden, 2002). Devletlerin geniş ve karmaşık toplumsal gereksinim ve isteklerine karşın zaman zaman yetersiz kalması, yukarıda belirtildiği gibi işletmeleri ve şirketleri toplumsal gereksinimlere karşı sorumluluk geliştirmeye yöneltmiştir. Bu girişimler devletin çıkarttığı yasalar ile kimi zaman zorlayıcı bir şekilde, kimi zaman da özel sektörün geliştirdiği projeler ile gerçekleşmektedir. Devletin ve özel sektörün sosyal sorumlulukları dışında bu araştırmada yapılmak istenen temel vurgu, bireysel sosyal sorumluluktur.

Bireysel sosyal sorumluluk pek çok bileşeni içeren bir kavramdır. Schlenker ve ark. (1994) bireysel sosyal sorumluluğa ilişkin üç açılı bir model ortaya koymuşlardır. Bu modele göre bireysel

sosyal sorumluluk; etkinlik, yönetmelik ve kimlik bileşenlerine dayanır. Etkinlik sosyal sorumluluk kapsamında gerçekleştirilen eylem birimlerini ve projeleri, yönetmelik bu eylem birimlerinin gerçekleştirilmesi ve yönetilmesi için gerekli kuralları, kimlik sosyal sorumluluk etkinliklerini gerçekleştiren kişilerin rollerini, niteliklerini, yükümlülüklerini ve haklarını ifade etmektedir.

Bireysel sosyal sorumluluk, bireylerin toplumsal sorunlara dönük bilinçlilik halidir ve eylemlerin gerçekleştirildiği grubun veya toplumun ihtiyaçlarına ve taleplerine bağlı olarak ortaya çıkar ve kapsamı değişebilir. Çankaya (2010)'ya göre sorumluluk insanın sosyal hayata dönük yönüdür ve bu nedenle sorumluluk bireyin; öteki bireylerin psikolojik, sosyal ve duygusal ihtiyaçlarını dikkate alması kendi beklentilerini toplumun beklentileri ile karşılaştırması davranışlarında toplumsal çıkarları gözetmesi esaslarını içerir.

Özetle bireysel sosyal sorumluluk devletin ya da işletmelerin sosyal sorumluluk başlığı altında yaptıkları etkinliklerin dışındadır. Bireylerin toplumun değer yargılarına ve normlarına uygun bir şekilde hareket ederek, herhangi bir şekilde yarar beklemeksizin gönüllü olarak faaliyette bulunmasıdır. Bireysel sosyal sorumluluğun özellikleri şu şekilde sıralanabilir;

Bireysel sosyal sorumluluk;

1. Sorumluluk değil, gönüllülük temellidir. İnsanın yakın çevresinden uzak çevresine içinde bulunduğu toplumun sorun alanlarına dönük duyarlılık geliştirmesi ve çözüme dönük etkinlikler içerisinde olmasıdır. Bireysel sosyal sorumluluk zorlayıcı etkenlerle gerçekleşmeyecek kadar üst düzey bir davranıştır. Bireylerin gönüllü olarak daha iyi bir toplum için katkıda bulunmaya karar vermesini sağlayan gerekli bir kavramdır.

2. Toplumsal yaşamda olup bitenlere karşı bir farkında olma halidir. Bireylerin iletişim içinde olduğu toplumun çeşitli sorun alanlarını hissetmesi, farkında olması ve sonuç olarak oluşan toplumsal ilgililiktir.

3. Duyuşsal bir süreç içerir ve öğretilebilirdir. Bireylere toplumsal faydaya dönük olarak bilinç kazandırma okul ve aile işbirliği ile bireylere öğretilir. Bireyin toplumsal sorunları görmesi ve buna dönük okullarda projeler geliştirmesi, bireysel sosyal sorumluluğun geliştirilmesini sağlar¹.

4. Bir proje yönetimi ve işbirliği sürecidir. Bireysel sosyal sorumluluk, bir durum saptama değil projeler yolu ile sonuç almayı içeren bir süreçtir. Doğal çevreden paydaş bulma, ortaklıklar tesis etme ve etkili sonuç alabilme gibi özellikleri kapsar².

5. Toplumun genel ve özel tüm alanlarına dönüktür. Eğitim, çevre, sağlık gibi genel alanların yanı sıra; hayvan hakları, afet organizasyon, çocuk ve spor eğitimi, el sanatları, emekliler, kadın hakları, engelliler, tarih, kültür bilinci, felsefe, tüketici hakları, yardım koordinasyon, sokak çocukları ve insan hakları gibi özel alanlara dönük gerçekleşebilir.

Bireysel sosyal sorumluluk, yukarıda verilen özelliklerin etkileşimi ile oluşan ve çeşitli aşamalardan oluşan bir süreçtir. Aşağıda bu sürecin aşamaları verilmiştir.

1 2005 yılında MEB tarafından çıkartılan bir yönetmelikle resmî, özel ilköğretim ve ortaöğretim okul, kurumlarında ders programlarının yanında öğrencide güven ve sorumluluk duygusu geliştirmeye, yeni ilgi alanları oluşturmaya ve beceriler kazandırmaya yönelik bilimsel, sosyal, kültürel, sanatsal ve sportif alanlarda öğrenci kulübü ile toplum hizmeti çalışmalarının yapılması amaçlanmıştır.

2 Hayata Artı Vakfı proje ve çalışma prensipleri bu doğrultudadır. Vakıf, çevresel probleme dönük bireysel sosyal sorumluluk projelerini desteklemekte, paydaş bulmada ve kaynak oluşturmada bireyleri desteklemektedir.

1.2. Bireysel Sosyal Sorumluluk Aşamaları

Schelenker ve arkadaşlarının (1994) ortaya koyduğu sosyal sorumluluğun üç açılı yapısına dayalı olarak bireysel sosyal sorumluluğun aşamaları şu şekilde sıralanabilir:

1. Sorunun farkında olma (Toplumsal sorunun hissedilmesi ve belirlenmesi)
2. Soruna ilişkin veri toplama ve soruna dönük farkındalık geliştirme
3. Çözümüne dönük ortaklar bulma (Paydaşlar ve ortaklıklar bulma ve etki alanını genişletme)
4. Çözümüne dönük proje stratejisinin geliştirme (Çözümün uygulama yöntemlerinin etkili seçilmesi ve düzenlenmesi)
5. Projeyi uygulama (Toplumsal sorun alanına dönük sahaya inme ve çözüme dönük uygulamaların gerçekleştirilmesi)
6. Projeyi değerlendirme (Sürdürülebilirlik bağlamında elde edilen sonuçların değerlendirilmesi)

Bireysel sosyal sorumluluğun kavramsal analizi ile birlikte çalışmanın temel amacı olan bireysel sosyal sorumluluğun ölçülebilirliğine dönük ölçek geliştirme süreci aşağıda belirtilmiştir.

2. Yöntem

Bu bölümde çalışma grubu, veri toplama aracının geliştirilmesi, verilerin toplanması ve çözümlenmesi konularına yer verilmiştir.

2.1. Çalışma Grubu

Çalışma bir ölçek geliştirme çalışması olduğu için evren ve örneklem seçimine gerek duyulmamış, veriler doğrudan çalışma grubundan elde edilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu çeşitli üniversitelerde (Ankara, Gazi, Başkent, Hacette-

pe, Kırıkkale Üniversiteleri) 2010-2011 öğretim yılında öğrenim gören 187'si kız (%72), 75'i erkek (%28) olmak üzere 262 katılımcı oluşturmaktadır. Tüm öğrencilerin 114'ü iktisadi idari bilimler fakültesinden mezun durumda veya son sınıfta öğrenim gören, geri kalan 148'i eğitim fakültesinde öğrenim gören son sınıf öğrencileridir. İktisadi idari bilimler fakültesinden araştırmaya katılan öğrencilerin 70'i mezun durumda geri kalan 44'u ise son sınıf öğrencisidir.

2.2. Veri toplama aracının geliştirilmesi

Veri toplama aracı öğrencilerin yaşadıkları topluma ilişkin sosyal sorumluluk ile ilgili düşüncelerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Denemelik ölçek hazırlanırken sosyal sorumluluk kavramı ile ilgili makale, kitap ve tezler taranmış, sosyal sorumluluğa ilişkin kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. Ayrıca çeşitli kaynaklardan ölçülmek istenen davranış ve ölçek geliştirmek ile ilgili dikkat edilmesi gereken noktalar belirlenmiştir. Ancak toplumsal sosyal sorumluluk başlığı altında bir ölçeğe veya ölçek geliştirme çalışmasına rastlanmamıştır. Nakamura ve Watanabe-Muraoka (2006)'nın gerçekleştirdiği çalışmada sosyal sorumluluk global sosyal sorumluluk başlığı altında ele alınmış, geliştirilen ölçekte global özgecilik, topluma aktif katılım, dayanışma anlayışı olmak üzere üç boyuta yer verilmiştir. Yavuzer, İşmen, Gazioğlu, Yılsız, Demir, Meşeci, Kılıçaslan ve Sertelin (2006)'nın geliştirdiği "Öğretmen Özgeciliği Ölçeği"nde sosyal sorumluluk sosyal sorumluluk/paylaşma, boyutunda ele alınmıştır. Bu çalışmalar dışındaki konu ile ilgili yapılan yurt içi ve yurt dışı ölçek geliştirme çalışmaları da incelenmiş ve bu çalışmalardan madde yazımında yararlanılmıştır. Sonuçta denemelik ölçekte tek boyutlu olması beklenen 45 madde (yarısı olumlu yarısı olumsuz) yazılmıştır.

2.3. İşlem

Ölçekler gönüllü katılımcılara sınıflarda uygulanmıştır ve kişisel bilgileri istenmemiştir. Katılımcılara öncelikle hem araştırmamızın amacı hem de uygulama aşamasında nelere dikkat etmeleri gerektiği konusunda bilgi verilmiş, ardından uygulama yapılmıştır. Ölçeklerin uygulanması yaklaşık 15-20 dakikalık bir süreyi kapsamıştır

2.4. Verilerin Analizi

262 kişiye uygulanan ölçekten doğru ve eksiksiz doldurulmamış olan 19 form ve çift yönlü uç değerleri veren 66 form çıkartılmış kalan 177 form üzerinde analizler gerçekleştirilmiştir. Likert şeklinde oluşturulan ölçekte olumlu maddeler tamamen katılıyorum (5), katılıyorum (4), kararsızım (3), katılmıyorum (2), tamamen katılmıyorum (1) şeklinde; olumsuz maddeler tamamen katılıyorum (1), katılıyorum (2), kararsızım (3), katılmıyorum (4), tamamen katılmıyorum (5) şeklinde puanlanmıştır. Buna göre, ölçekten alınabilecek en yüksek puan 225, en düşük puan 45 olacaktır. Veriler bilgisayar ortamına aktarıldıktan sonra, SPSS 15.0 paket programı ile analizler yapılmıştır. Bu analizlerde maddelerin psikometrik özellikleri (madde ayırtıcılık gücü ve madde-toplam puan korelasyonları) ve testin psikometrik özellikleri (yapı geçerliği ve güvenilirlik) belirlenmeye çalışılmıştır. Yapılan analizlerde anlamlılık düzeyi ,05 kabul edilmiştir.

3. Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde deneme uygulamasından elde edilen verilerin analizi ile ulaşılan bulgulara ve bulgulara ilişkin yorumlara yer verilecektir.

3.1. Maddelerin Psikometrik Özelliklerine Ait Bulgular ve Yorumlar

Yapılan analizlere göre maddelerin toplam puan ile korelasyonu ,549 ile ,094 arasında değerler almaktadır. Madde-toplam puan korelasyonunun yorumlanmasında mutlak ölçüler dikkate alınmıştır. Buna göre korelasyonu ,30 ve daha yüksek olan maddelerin bireyleri iyi derecede ayırt ettiği, ,20- ,30 arasında kalan maddelerin zorunlu görüldüğü takdirde ölçüğe alınabileceği, ,20'den düşük maddelerin ise ölçüğe alınmaması gerektiği söylenebilir (Büyüköztürk, 2009). Buna göre korelasyonu ,30'dan düşük olan m2, m4, m12, m13, m16, m18, m20, m26, m28, m33, m36 ve m38 ölçekten çıkarılacaktır. Ayrıca bu maddelerden m4 ve m36'nın madde ayırtıcılığına ait t değerleri de maddelerin manidar olmadığını ($p>0.05$) gösterdiğinden ölçüğe alınmaması gerektiği görüşünü desteklemektedir. Ölçeğin geneline ilişkin madde puanları ortalamalarının ölçek genelinde 3.00 ve üzerinde olduğu görülmüştür. Buna göre öğrencilerin sosyal sorumluluğa ilişkin görüşlerinin olumlu olduğu söylenebilir. Maddelerin ortalamaları, standart sapmaları, madde- toplam puan korelasyonları ve madde ayırt edicilikleri Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Maddelerin Ortalaması, Standart Sapması, Madde-Toplam Puan Korelasyonu ve Ayırıcılık Gücü

Madde	Ort.	SS	r	t	Sig. (2 tailed)	Madde	Ort.	SS	r	t	Sig. (2 tailed)
m1	4,3785	,681	,333	-3,450	,001	m24	4,5480	,521	,328	-4,515	,000
m2	4,3785	1,110	,276	-3,150	,002	m25	4,0508	1,041	,434	-5,336	,000
m3	4,3616	,800	,421	-5,485	,000	m26	3,1808	1,041	,094	-1,553	,123
m4	4,3785	1,226	,114	-1,839	,069	m27	4,5480	,972	,317	-3,192	,002
m5	4,2768	,759	,309	-3,809	,000	m28	2,1977	,879	,260	3,092	,003
m6	4,2655	,763	,449	-5,919	,000	m29	4,0000	,797	,525	-7,158	,000
m7	3,7458	,940	,319	-4,500	,000	m30	4,1921	,521	,478	-5,384	,000
m8	4,3785	,951	,490	-5,818	,000	m31	4,1751	,752	,344	-4,842	,000
m9	3,2147	1,065	,410	-5,302	,000	m32	4,2429	,995	,508	-7,963	,000
m10	4,4915	,776	,450	-5,152	,000	m33	3,3785	,998	,214	-2,732	,007
m11	3,7232	,998	,485	-5,948	,000	m34	3,7910	1,047	,475	-6,350	,000
m12	3,1356	1,124	,188	-2,336	,021	m35	4,0395	,725	,409	-5,324	,000
m13	2,6102	1,060	-,170	3,025	,003	m36	3,2090	1,126	,144	-1,958	,053
m14	3,8757	1,105	,420	-4,563	,000	m37	4,3785	,817	,402	-5,605	,000
m15	4,7232	,473	,478	-5,720	,000	m38	3,2034	1,018	,217	-2,379	,019
m16	3,1073	1,354	,284	-4,151	,000	m39	3,9209	,807	,479	-5,794	,000
m17	4,3729	,654	,384	-5,246	,000	m40	4,2147	,782	,549	-7,254	,000
m18	4,1469	1,398	,225	-3,494	,001	m41	3,7514	1,003	,343	-3,749	,000
m19	4,8023	,399	,368	-3,757	,000	m42	4,2486	,787	,487	-6,295	,000
m20	2,8305	1,135	,210	-2,072	,041	m43	4,5932	,577	,515	-6,497	,000
m21	4,0847	,714	,461	-6,104	,000	m44	4,3503	,716	,429	-6,016	,000
m22	2,9492	1,275	,311	-3,531	,001	m45	3,3164	1,332	,386	-4,686	,000
m23	4,0056	1,041	,315	-4,084	,000						

3.2. Ölçeğin Psikometrik Özelliklerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

3.2.1. Ölçeğin Geçerliliğine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Ölçeğin yapı geçerliğini analizlerini gerçekleştirmeden önce örneklem uygunluğunu incelemek amacıyla Kaiser-Meyer Olkin (KMO) ve Bartlett testi yapılmalıdır. Bir ölçme aracının geçerliliği, aracın ölçmeyi amaçladığı özelliği ne denli doğru ölçtüğüne işaret etmektedir. Faktör analizi aynı zamanda yapı geçerliliği hakkında bizi bilgilendirecektir. Faktör analizinin yapılabilmesi için yeterli

sayıda örnekleme ulaşılabildiği gerekmektedir. KMO katsayısı, 1'e yaklaştıkça verilerin analize uygun olduğu, 1 olmasında ise mükemmel bir uyum olduğu anlamına gelir ve ,70'in üzerinde değer veren veri kümeleri faktörleşme için uygundur (Pett, Lackey ve Sullivan, 2003; akt: Di Lorio). Bartlett küresellik testi korelasyon matrisinin faktör analizi için uygun olup olmadığını değerlendirmek amacıyla kullanılır. Bartlett testi sonucunda elde edilen değerler istatistiksel açıdan anlamlı olduğunda verilerin faktör analizi için uygun olduğu kabul edilmiş olur (Munro, 2005). Araştırmanın verileri ile gerçekleştirilen KMO ve Bartlett testi sonuçları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo2: KMO ve Bartlett Testi Sonuçları

KMO	Measure of Sampling Adequacy	,797
Bartlett Testi	Ki-Kare	1435,581
	Serbestlik	496
	Sig.	,000

Test sonuçlarına göre KMO katsayısı ,797; Bartlett testi ki-kare değeri 1435,581 (df=496) ve istatistiksel açıdan anlamlı (sig.=.000) bulunmuştur. Bu sonuçlara göre veriler temel bileşenler analizi için uygundur. Temel bileşenler analizinin amacı birbiriyle ilişkili pek çok değişkenden oluşan veri kümesinin boyutluluğunu, açıklanan varyansın mümkün olduğunca yüksek olmasını sağlayarak,

düşürmektir (Jolliffe, 2002). Bu amaçla madde toplam puan korelasyonu düşük olan maddeler çıkarılarak yapılan temel bileşenler analizinin sonuçlarına göre, 33 madde özdeğeri 1'den büyük olan 10 bileşen içermektedir. Bu 10 bileşen tüm varyansın %59,939'unu açıklamaktadır. Temel bileşenler analizinin sonuçları Tablo 3'de gösterilmektedir.

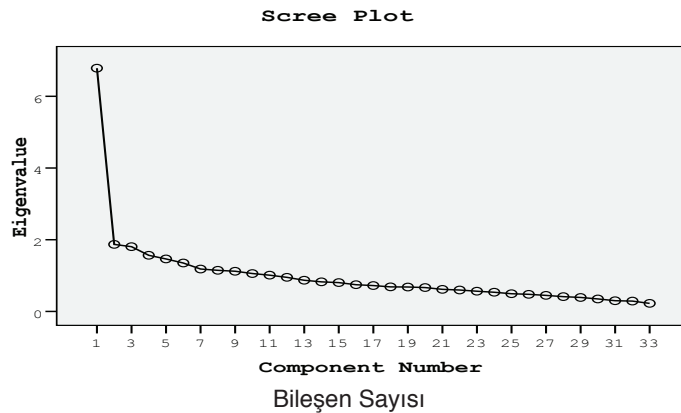
Tablo3: Temel Bileşenler Analizine Göre faktörler İlişkin Elde Edilen Bulgular

Faktör	Öz değer	Varyans yüzdesi	Toplam varyans yüzdesi
1	6,719	20,996	20,996
2	1,825	5,703	26,699
3	1,805	5,642	32,341
4	1,555	4,860	37,201
5	1,462	4,569	41,770
6	1,330	4,157	45,928
7	1,180	3,688	49,616
8	1,146	20,996	53,199
9	1,109	3,465	56,664
10	1,048	3,275	59,939

Tabloya göre birinci boyutun öz değeri, 6,719, ikinci boyutun öz değeri ise 1,825'tir. Üçüncü ve diğer bileşenlerin öz değerleri de 1,825; 1,805; 1,555 gibi birbirine yakın değerler seyretmektedir. Ayrıca birinci ikinci ve üçüncü boyutların açıkladıkları varyans yüzdeleri sırasıyla 20,996; 5,703 ve 5,642'dir ve birinci boyutta diğer boyutlara oranla oldukça yüksek varyans açıklanmaktadır. Öz değer bileşen grafiğindeki birinci öz değerden sonraki sert iniş, sonrasında ise birbirine yakın eğim gözlenmekte-

dir. Bu durumda grafik maddelerin tek bir yapıyı ölçtüğüne ilişkin görüşü desteklemektedir.

Maddelerin yer aldıkları faktördeki yük değerlerinin yüksek olması ölçek geliştirmede dikkat edilmesi gereken bir özelliktir. Bu sebeple faktör yük değerinin ,45 ya da daha yüksek olması istenir ancak az sayıda madde için bu değer ,30'a çekilebilir (Büyüköztürk, 2009). Aşağıdaki tabloda temel bileşenler analizine göre maddelerin birinci boyutta verdikleri faktör değerleri görülmektedir.

Şekil 1: Öz değer - Bileşen Grafiği

Tablo 4: Temel Bileşenler Matrisi (Özdeğeri 1'in üzerinde)

Madde No	Faktör Yüğü
m43	,627
m15	,574
m29	,627
m39	,627
m40	,627
m21	,545
m42	,528
m35	,526
m8	,520
m30	,510
m25	,505
m32	,493
m17	,490
m11	,489
m19	,489
m44	,463
m24	,453
m10	,453
m34	,446
m6	,441
m3	,433
m37	,426
m1	,421
m31	,392
m9	,386
m41	,375
m27	,370
m14	,362
m23	,319
m5	,296
m45	,276
m7	,238
m22	,193

Tabloda da görüldüğü gibi 23 maddenin faktör yükü .40'ın, 6 maddenin faktör yükü ise .30'un üzerindedir. Ancak m5, m7, m22 ve m45 birinci boyutta .30'un altında faktör değeri vermektedir. Buna göre, bu dört maddenin nihai ölçeğe alınmaması uygundur. m5, m7, m22 ve m45 ölçekten çıkarılarak yapılan faktör analizi sonucunda birinci boyutta açıklanan varyans %22,615'e çıkmaktadır.

3.2.2. Ölçeğin Güvenirliğine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Ölçeğin iç tutarlığını belirlemek için göz önünde bulundurulacak birkaç istatistiksel katsayı vardır. Bu sebeple ölçeğin güvenilirlik çalışması çeşitli güvenilirlik katsayıları hesaplanarak gerçekleştirilmiştir. Bu katsayılardan en çok kullanılanı Cronbach Alfa katsayısıdır. Cronbach Alfa katsayısı, testteki maddelerin öğrencilerin davranışları ile tutarlı olma derecesini ölçmeyi sağlar. Bu sebeple Cronbach Alfa katsayısı madde homojenliğine işaret eden bir ölçü olarak karşımıza çıkar (Wells ve Wollack, 2003:4). .00 ile 1,00 arasında değer alan Cronbach Alfa katsayısı düşük ise, ölçeğin iç tutarlığının düşük olduğu ve ölçek maddeleri birden fazla özellik ölçtüğü sonucuna varılabilir. Cronbach Alfa katsayısı yüksek (1,00'a yakın) değere sahipse ölçek homojen, maddeler kendi içinde tutarlıdır yorumu yapılabilir (Nunnally, 1978). Bu çalışmada öncelikle 45 maddelik ölçeğin Cronbach alfa katsayısı hesaplanmış, ,796 bulunmuştur. Ancak madde toplam puan korelasyonu ,30'dan küçük ayırt edici olmayan maddeler ile bulunan tek boyutta faktör yükü ,30'un altındaki maddeler çıkarılarak güvenilirlik hesaplandığında alfa güvenilirlik katsayısı ,861 bulunmuştur. Genel olarak ölçeklerden istenen iç tutarlık katsayısının ,70'in üzerinde olmasıdır (Nunnally, 1978). Elde ettiğimiz bu değer de ,86'nın üzerinde olması ölçeğin güvenilir bir yapıda olduğunu göstermektedir. Testi yarılama yöntemi uygulaması ile ölçekte kalan 29 maddenin

iki yarı güvenilirliği ,736 (birinci yarı) ve ,778 (ikinci yarı) bulunmuştur. İki yarı form arasındaki korelasyon ,744 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca Spearman Brown güvenirlik katsayısı ,853; Guttman iç tutarlık katsayısı ,852 bulunmuştur. Bu değerler ışığında ölçeğin güvenilir olduğu sonucuna varılabilir.

4. Sonuç ve Öneriler

Bireysel sosyal sorumluluk, toplumsal bir varlık olarak insanın yaşadığı toplumla ilgili olarak üstlendiği mesuliyetlerdir. Bireylerin geniş anlamda toplumla birlikte çalışarak yaşanabilir bir toplumun gelişmesine katkıda bulunmak için içsel yükümlülükler tesis etmesidir.

Ülkemizde sosyal sorumluluğun bireysel boyutunda akademik çeşitlilik bulunmamaktadır. Literatürde kurumsal sosyal sorumluluk bazında çok yoğun çalışmalar yapılmakta ancak bu akademik yoğunluk bireysel sosyal sorumluluk boyutunda görülmektedir. Oysa kurumsal boyutta ve/veya kamusal boyutta var olan sosyal sorumluluğun çıkışı bireysel sosyal sorumluluk bilincidir. Bu nedenle bireysel sosyal sorumluluğun çeşitli boyutları ile araştırılması gereklidir. Bireysel sosyal sorumluluk değerlendirilmelerine yönelik bir ölçme aracına duyulan gereksinimlerden hareketle yürütülen bu çalışmanın amacı; bireylerin sosyal sorumluluk düzeylerini ortaya koyan geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirmek ve psikometrik özelliklerine ilişkin bilgileri saptamaktır.

Bireysel sosyal sorumluluğun ölçülmesine yönelik gerçekleştirilen bu çalışmanın sonucunda 28

maddeli (19'u olumlu, 9'u olumsuz), Cronbach Alfa geçerlik katsayısı, 861 olan ve toplam varyansın %23,149'sini açıklayan tek boyutlu bireysel sosyal sorumluluk ölçeği geliştirilmiştir. Çalışmaların yürütüldüğü araştırma grubu 262 kişiden oluşan üniversite öğrencilerinden oluşmaktadır.

Bu çalışma bir ölçek geliştirme çalışması olduğundan üzerinde çalışılan örneklemin sosyal sorumluluk düzeyine bakılmamıştır. Araştırmacılar gerçekleştirecekleri ileri çalışmalarda daha geniş ve farklı örneklem üzerinde çalışabilir ve bu örneklemelerin sosyal sorumluluk düzeylerini farklı değişkenler açısından inceleyebilirler. Ayrıca gerçekleştirilecek sosyal sorumluluk etkinliklerinden önce ve sonra yapılacak uygulamalar ile grupların sosyal sorumluluk düzeylerinde oluşabilecek farklar araştırılabilir.

Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının yürütüldüğü araştırma grubu üniversite öğrencileridir. Dolayısıyla ölçeğin geçerlik ve güvenilirliği için farklı örneklem üzerinde yapılacak çalışmalar da son derece önemlidir. Çeşitli öğretim kademelerinde (ilköğretim, ortaöğretim) ölçek uygulanabilir. Ayrıca çeşitli meslek grupları mensuplarının bireysel sosyal sorumluluk düzeyleri bu ölçek ile belirlenebilir.

Sonuç olarak bireylerin sosyal sorumluluk düzeylerinin belirlenmesi hem bireysel farkındalık düzeyinin hem de bireysel sosyal sorumluluk düzeyinin katkı sağlayabilir. Bu ölçek bu konuda yapılabilecek diğer çalışmalarla geliştirilebilir.

KAYNAKLAR

- Argüden, Y. (2002). Kurumsal Sosyal Sorumluluk. İstanbul: ARGE Danışmanlık Yayınları, 3.
- Büyükköztürk, Ş. (2009). Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı : İstatistik, Araştırma Deseni, SPSS Uygulamaları ve Yorum. (10. Basım). Ankara: Pegem A Yayınları.
- Coşkun, H. (2009). Topluma Hizmet Uygulamaları. Ankara:Anı Yayıncılık.
- Çankaya, İ. H. (2010). Öğrencilerin Sosyal Sorumluluk Düzeylerinin Artırılmasında Okulun Rolüne İlişkin Yönetici Görüşleri. Çağdaş Eğitim Dergisi, 378
- Fichter, J. Sosyoloji Nedir? (2004). (Çev. Nilgün Çelebi) Ankara :Anı Yayıncılık.
- Di L. Ve Colleen K. (2005). Measurement in Health Behavior Methods for Research and Education, USA: Pub. John Wiley & Sons Inc.
- Doğan, İ. (2007). Sosyoloji, Kavramlar ve Sorunlar, Ankara:Pegem A Yayınları.
- Jolliffe, I. T. (2002). Principal Component Analysis, USA: Springer Series in Statistics, Second Edition.
- Kılınç, N. T. (2004). Hannah Arendt'te Politik Sorumluluk ve Yurttaş Sorumluluğu. Felsefelogos, 3(24).
- Munro, B. H.. (2005). Statistical Methods for Health Care Research, (5th Edition). USA: Lippincott Williams and Williams.
- Nakamura, M. and Watanabe-Muraoka, A. M. (2006). Global Social Responsibility: Developing a Scale for Senior High School Students in Japan. International Journal for the Advancement of Counselling, 28(3).
- Nunnally, J.C. (1978). Psychometric Theory. (2nd Edition) New York: McGraw-Hill.
- Barry R. Schlenker, B. R., Britt, T. W., Pennington, J. Murphy, R. and Doherty, K. (1994) The Triangle Model of Responsibility, Psychological Review, 101(4).
- Wells, S. C. and Wollack, J. A. (2003). An Instructors Guide to Understanding Test Reliability, Testing and Evaluating Services. University of Wisconsin.
- Yavuzer Haluk, H., İşmen-Gazioğlu, E., Yıldız, A., Demir, İ., Meşeci, F., Kılıçaslan, A. Ve Sertelin, Ç. (2006). Öğretmen Özgeçiliği Ölçeği: Geliştirme, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması.Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri / Educational Sciences: Theory & Practice, 6 (3).

